

*Kovács Judit Nóra PhD-ballgató,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Agrárjogi és Környezetvédelmi Jogi Tanszék*

*VIII. évfolyam | Vol. VIII
2014/2. szám | No. 2/2014
Tanulmány | Article
www.dieip.hu*

Génmódosított élelmiszerek kontra Kalifornia

I. GM élelmiszerek és az Egyesült Államok

A jelenleg hatályos amerikai törvények – mint például a környezetvédelmet szabályozó törvény vagy az élelmiszer-biztonságról szóló törvény – nem a géntechnológia hatásainak szem előtt tartásával születtek. Ezeknek a jogszabályoknak a felépítése nem alkalmas arra, hogy a technológiai fejlődés új eredményeivel szemben hatékony védelmet jelentsenek a fogyasztók illetve környezetünk számára. Új jogszabályok kidolgozására van szükség, amelyek struktúrája követni tudja a mezőgazdaságot, növénytermesztést érintő technológiai újdonságokat és hatékony védelmet biztosít a génmódosítás által előidézett kockázatokkal és veszélyekkel szemben.

Az Egyesült Államok hatályos, a génmódosítás kérdést is érintő, szövetségi törvénye a United States Federal Food, Drug and Cosmetic Act (FDCA),¹ amely az élelmiszerekre, a gyógyszerekre és a kozmetikumokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Az FDCA az élelmiszer adalékanyagokkal foglalkozó része tartalmaz szabályozást a genetikailag módosított élelmiszerekre vonatkozóan. Ennek értelmében a genetikailag módosított élelmiszerek adalékanyagot tartalmazó élelmiszereknek minősülnek, így forgalomba hozataluk az Élelmiszer és Gyógyszer Ellenőrzési Hivatal (Food and Drug Administration – FDA) engedélyéhez kötött.

Azonban az FDA 1992-ben született döntése értelmében azok az élelmiszerek, amelyeket megváltoztatott génállományú növényekből állítanak elő, nem igényelnek külön bevizsgálást és szabályozást. Így az FDA nem végez a génmódosítás tényének megállapítására irányuló vizsgálatokat az élelmiszeripari termékek esetében, kivéve, ha az ismert allergén anyagot tartalmaz. Egyéb esetekben a gyártónak nem kell konzultálnia, együttműködni az Élelmiszer és Gyógyszer Ellenőrzési Hivatallal. Ezt a döntést az USA Tudományos Akadémiája (National Science Academy – NSA), továbbá az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization – WHO) és az Élelmészeti és Mezőgazdasági Világszervezet (Food and Agriculture Organization – FAO) is támogatta.

Ennek hátterében a lényegi azonosság elve (Substantial Equivalence), amely alapján engedélyezték a GM élelmiszerek nagy részét az Egyesült Államokban. Ezt az elvet 1991-ben az ENSZ Élelmészeti és Mezőgazdasági Világszervezete és az Egészségügyi Világszervezet javasolta. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) 1992-ben fogadta el önálló elvként, ami kimondja: ha a génmódosított növény beltartalmi összetétele, külső-belső jellemzői, valamint felhasználhatósága mérhető módon nem tér el a természetes faj jellemzőitől, akkor a transzgenetikus növényt azonosnak lehet tekinteni a nem génmódosítottal.² A molekuláris és sejt szintű beavatkozásokkal

¹ A jogszabályt 1938-ban fogadták el. A „United States Federal Food, Drug and Cosmetic Act” rövidítései: FFDC, FDCA, FD&C

² A hatóságok napjainkban még akkor sem követelnek meg további vizsgálatokat, ha a génmódosított és a hagyományos növény között az analitikai értékek szignifikáns eltérést mutatnak. Mindez azt mutatja, hogy a lényegi

előállított élelmiszerek kockázatai semmiben nem különböznek azoktól, mint amelyekkel a klasszikus módszerek esetében számolni kell.³

Az FDCA első jelentős modernizációját valósította meg az FDA Food Safety Modernization Act,⁴ amelynek fő célja az élelmiszerellátás biztonságosabbá tétele. Ez a törvény 2011. január 4. napján került beiktatásra. A jogszabály által bevezetett újdonságok közé tartozik az a rendelkezés, amely szerint az FDA visszavonhatja a boltok polcairól az előírásoknak meg nem felelő élelmiszereket. A szükséges ellenőrzések gyakoribb elvégzését írja elő kockázatelemzések elkészítése mellett.⁵ Az összes élelmiszeripari létesítménykötelező jellegű regisztrációját is elrendeli a törvény.⁶ Nagy hiányosságaként kell említeni azonban, hogy nem foglalkozik a génmódosított élelmiszerek biztonsági kockázataival.⁷

Az egyik legnagyobb probléma a génmódosítással érintett élelmiszerek címkézésének területén jelentkezik, mivel a „Non-GE” – GM-mentes – megjelölés önkéntes alapú alkalmazása a jellemző. Ennek következménye, hogy a fogyasztók nem lehetnek biztosak abban, hogy mit is vásárolnak. Az pedig, hogy mit fed a „GM-mentes” megjelölés, szintén kérdéses, erre ugyanis nincs egységes követelmény rendszer. Tehát, a termékek összetételéről nincs hiteles információja a fogyasztóknak, ugyanakkor a boltok polcaira kerülő élelmiszeripari termékek mintegy 70-80%-a tartalmaz genetikailag módosított összetevőt.

Napjainkban kap az Egyesült Államokban nagyobb szerepet az átláthatóság követelménye, ami a folyamatos dokumentálással, egyértelmű címkézéssel, a nyomon követhetőség biztosításával valósítható meg. Jelenleg arra irányulnak a törekvések, hogy vitás helyzet esetében, az élelmiszer feldolgozó cégekre háruljon a bizonyítási teher, nekik kelljen bizonyítaniuk, hogy termékük GM-mentes. Mindez azonban a génmódosítással nem érintett termékek piaci árának növekedését is magában hordozza. Véleményem szerint gyors és teljes körű állami beavatkozásra lenne indokolt.

II. Kaliforniai helyzetjelentés

A GMO-k⁸ emberi egészségre⁹ és a környezetre¹⁰ gyakorolt káros hatásairól szóló és egyre inkább nyilvánossá váló, tudományos kutatási eredményre hivatkozva az amerikai fogyasztók túlnyomó

---

azonosság elve nem elegendő a kockázatok megítéléséhez, valamint az ezen alapuló engedélyezés nem rendelkezik stabil tudományos alappal. Úgy tűnik, az Egyesült Államok – minél több GM növény engedélyezése érdekében – a tudományos megalapozottságot szabadon értelmezi, a biztonságosság követelményét nem veszi elég komolyan.

Forrás: Bardócz Zsuzsa – Pusztai Árpád: *GM növények táplálkozástudományi látószögből*. In.: Biokontroll, I/1 szám. http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=851%3A%20gm-noevenyek-taplalkozastudomanyi-latoszoegbl&catid=334%3A%20szakcikk&Itemid=150&lang=hu (2012. 02. 07.)

³ Peck, Alison E.: *Plant Biotechnology law after Geertson Seed Farm: Potential impacts on regulation, liability, and coexistence measures*. In University of Arkansas School of Law, 2008. September.

http://archive.nationalaglawcenter.org/assets/articles/peck_aftergeertson.pdf (2012. június 16.)

⁴ Az „FDA Food Safety Modernization Act” rövidítése: FSMA

<http://www.govtrack.us/congress/bills/111/hr2751/text> (2012. június 13.)

⁵ Hamburg, Margaret A.: *What Does the New Food Safety Law Mean for You?*

Forrás: <http://www.foodsafety.gov/blog/fsma.html> (2014.01.04.)

⁶ Hahn, Robert A.: *FDA Cancels Registrations of Food Facilities That Were Not Renewed in Time*.

<http://agfdablog.com/tag/food-safety-modernization-act/page/2/> (2014.01.06.)

⁷ Érdekességként jegyzem meg, hogy a törvény az élelmiszereket érintő vegyi illetve radiológiai kockázatokkal sem foglalkozik. A hangsúlyt a bakteriális eredetű veszélyek kiküszöbölésére helyezi.

⁸ GMO: Genetically modified organism

⁹ A GM növényeknek az egészségre és a környezetre gyakorolt káros hatásait is alátámasztották tudományos eredményekkel. A brit kormány élelmiszerbiztonsági csoportja felhívta az amerikai Élelmiszer és Gyógyszerbiztonsági Bizottság figyelmét a GM növények pollenjei által okozott veszélyekre. Michael Antoniou angol egyetemi kutató megállapítása szerint, az élő szervezetbe bejutott módosított gén komoly változásokat idézhet elő, ennek következményei kiszámíthatatlanok.

Forrás: Bizonytalan a GMO-növények egészségügyi hatása.

De iurisprudencia et iure publica

része szigorításokat követel. Mindezek fényében számos, a GMO kérdést érintő törvényjavaslat született, amelyeket többször is előterjesztettek a kongresszusban, de eddig még nem kerültek beiktatásra.

Ami miatt kiemelem Kalifornia államot az, hogy itt az egészségügyi kockázatok mellett a génmódosítás elleni tiltakozás másik mozgatója az ökológiai gazdálkodás szerepének fokozatos növekedése. Aki pedig, ezt a gazdálkodási formát választja egyértelmű, hogy nem használhat génmódosított vetőmagot. A gazdákat azonban minden óvintézkedés ellenére, folyamatosan fenyegeti a génszennyezés veszélye. A szigorú szabályozás hiánya miatt már a vetőmag vásárlása esetén is felmerülhet a génszennyezés kockázata, továbbá az ökológiai termőterület GM pollennel történő „megfertőződésére” is nagy esély van. Megállapítható tehát, hogy komoly veszélyt hordoz az ökológiai mezőgazdasági rendszerekre és az ökológiai termékekre egyaránt.

A kaliforniai fogyasztók nagy része egy törvényt kíván elfogadtatni The California Right to know Genetically Engineered Food Act ¹¹ címmel, amely biztosítaná számukra azt a jogot, hogy megismerhessék az általuk vásárolt élelmiszerek összetevőit, különös tekintettel a GMO-kra. Nem szabad elfelejteni, hogy ez a kezdeményezés nem arra irányul, hogy a génmódosítással érintett termékeket eltávolítsák a boltok polcairól és a piacról, csupán arra, hogy megismerhessék a megvásárolt termékek tényleges összetevőit.

A génmódosítással érintett élelmiszerek hordozta egészségügyi és környezeti kockázatok miatt a fogyasztók egyetlen megoldásnak azt látják, ha az ilyen termékeket az egészség-biztonsága és a nyomon követhetőség érdekében megjelölik. Tehát, nagy hangsúlyt fektetnek a megfelelő címkézési előírások kidolgozására, amely érdekében az uniós szabályozási rendszert is alapul vennék. Arra hivatkoznak továbbá, hogy mintegy ötven állam, köztük az Európai Unió tagállamai, Japán és az USA más jelentős kereskedelmi partnerei is jogilag szabályozott formában, kötelező jelleggel címkézik a génmódosítással érintett élelmiszereket, termékeket. A törvényjavaslat értelmében tehát, a génmódosítással előállított illetve a génmódosított összetevő felhasználásával előállított kész valamint nyers¹² élelmiszereket egyaránt jelöléssel kell ellátni. Továbbá a reklámokban is fel kell tüntetni a jól látható, egyértelmű megkülönböztető címkét. Ezen kívül, céljaik értelmében, tilos lenne a „természetes” megjelölés használata a génmódosított illetve ilyen összetevőt tartalmazó termékeken.¹³

A többi szövetségi államhoz képest Kaliforniában a legmagasabb az ökológiai termőföldek aránya, csaknem minden negyedik gazdaság bio-gazdaságnak minősül és ezek aránya mintegy 20%-kal nő évente. Az egyik legkomolyabb veszélyforrást erre nézve a génmódosítás jelenti:

- Egyrészt, mint már említettem, környezeti veszélyforrás a génmanipulált növények termesztése. Különös tekintettel a bio-gazdaságokra nézve.
- Másrészt, a génmódosított élelmiszeripari termékek terjedése jelentős mértékben aláássa a biotermékek piacát.

<http://www.weborvos.hu/adat/magyarorvos/febr/26-27.pdf> (2012. 4. 2.)

¹⁰ Az Amerikai Ökológiai Társaság (American Ecological Society) bejelentette, hogy az Arkansas-i Egyetem kutatói természetes környezetben genetikailag módosított repcefajtákat találtak. Vannak ezek között olyan növények, amelyek mind rovar-rezisztens (Bt), mind gyomirtó-rezisztens (Ht) tulajdonságokkal is rendelkeznek.

A Colorado Állami Egyetemen, 2003-ban végzett felmérések igazolták, hogy a géntechnológiával módosított növények pollenjei nagy távolságra képesek elsodródni, amit a szélsőséges időjárási körülmények még tovább növelhetnek.

Forrás: Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S.

<http://www.ers.usda.gov/Data/BiotechCrops/> (2012. 01. 11.)

¹¹ A javaslat szövege itt olvasható:

<https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/labelgmos/pages/31/attachments/original/CA-Right-to-Know-Initiative12.pdf?1324916176> (2013. 01.10.)

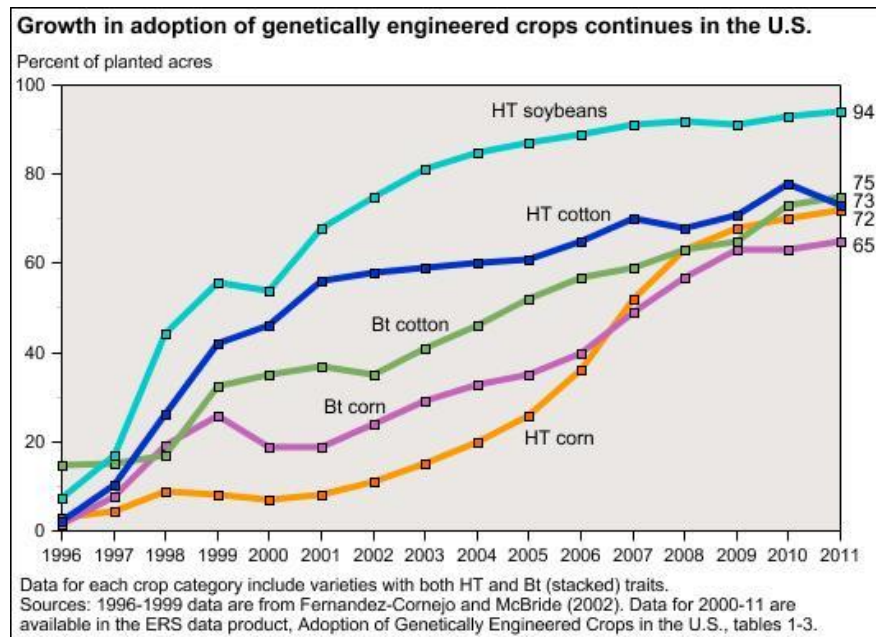
¹² A GM vetőmagokra is vonatkozna az előírás.

¹³ Roseboro, Ken: *Experts say „natural” should mean non-GMO.*

<http://www.non-gmoreport.com/articles/november2011/naturalshouldmeannongmo.php> (2012. 04. 10.)

De iurisprudencia et iure publico

A bio-gazdaság működtetése illetve ennek a minősítésének a megőrzése nem olcsó a gazdák számára és nem kis kihívással jár a génszennyezés kockázata miatt. A GM-mentes megjelölés szabályozatlan alkalmazása, aláássa a biotermékek iránti bizalmat a fogyasztók részéről. Ha ez a jövőben is így folytatódik, hatalmas veszteségeket jelenthet az ökológiai gazdálkodást folytatók számára.

1. ábra.: A genetikailag módosított növények elterjedési arányának növekedése az Egyesült Államokban 1996 és 2011 között. (Bt: rovar-rezisztens, Ht: gyomirtó-rezisztens tulajdonsággal rendelkező GM növények)

Forrás: <http://www.ers.usda.gov/Data/BiotechCrops/> (2013. 11. 24.)

II.1. A fogyasztói jogok szerepéről

A kaliforniai „GM-törvény” kezdeményezői hangsúlyozzák az emberek teljes körű tájékoztatáshoz és az erre épülő döntési szabadsághoz való jogát. Ennek kapcsán fontosnak tartom áttekinteni a fogyasztók védelmét szolgáló jogokat. A Fogyasztóvédelmi Szövetségek Nemzetközi Szervezete (Consumers International – CI)¹⁴ nyolc alapjogban foglalta össze ezeket a jogokat¹⁵, amelyeket az ENSZ Fogyasztói Érdekvédelmi Alapokmánya (Consumer Protection Charter)¹⁶ is elismert 1985-ben.

Az „Alapvető szükségletek kielégítéséhez való jog” nem mást foglal magába, mint az alapvető és elegendő élelmiszerekhez illetve szolgáltatásokhoz való jogot jelenti. Az élelemhez való jog az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával¹⁷ kapott nagyobb szerepet, szociális jogokkal foglalkozó 25. cikk (1) bekezdése kimondja: „Mindenkinek joga van a saját maga és

¹⁴ A világ mintegy 120 országában - köztük az Egyesült Államokban is – 240 tagszervezete működik.

¹⁵ 1962-ben John F. Kennedy javaslatára fogadtak el négy alapvető fogyasztói jogot (a biztonság, az információ, a választáshoz és a képviselőkhöz való jogot). Később további négy alapjoggal egészült ki a fogyasztók érdekeinek minél teljesebb körű védelme érdekében (az oktatáshoz, a kárpótláshoz, az egészséges környezethez és az alapvető szükségletek kielégítéséhez való jog).

¹⁶ Az alapokmány deklarációja értelmében: „A kormányok fejlesszenek ki, szilárdítsanak meg és tartsanak fenn erős fogyasztóvédelmi politikát...a fogyasztóvédelmi rendelkezések kibocsátásához, végrehajtásához s ellenőrzéséhez megfelelő infrastruktúrát.”

¹⁷ 1948. december 10-én fogadta el és hirdette ki az ENSZ Közgyűlése.

De iurisprudencia et iure publico

családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ideértve az ételmezt,..." A 1974-es Első Világélelmiszeri Konferencia óta folyamatos törekvések figyelhetőek meg az ételmezt való jog megerősítésére, gyakorlatban történő érvényesítésére. A mezőgazdaságot és az ételmeztzeripart is érintő technológiai –géntechnológiai – fejlődés újabb kihívást jelent, mivel az ételmeztzerik összetételét alapvetően megváltoztatja, veszélyt jelentve az emberi egészségre és környezetünkre egyaránt. Éppen ezért napjainkban az egyik legfontosabb kérdés az egészséges ételmeztzerikhez való jog érvényesítése.

A „Veszélyes termékekkel és eljárásokkal szembeni védelemhez való jog /Biztonsághoz való jog/” az előzőhöz szorosan kapcsolódik. A GM növények és ezek felhasználásával előállított ételmeztzerik, különösen hosszútávon, jelentős veszélyt hordoznak. A biztonság érdekében az ételmeztzeripari – illetve egyéb, fogyasztói – termékek előállításainak különféle előírásokat kell betartaniuk. Ezek az előírások azonban, az egyes államokban, nem egyformán szigorúak és következetesek. Az Egyesült Államokban a „United States Federal Food, Drug and Cosmetic Act”, mint már említettem, nem tartalmaz szigorú előírásokat. Így ez a jog lényegében sérül.

A „Megfontolt választáshoz szükséges tények ismeretének joga /Tájékoztatáshoz való jog/” a fogyasztói termékeket érintő, hiteles információhoz való hozzájutás jogát jelenti, amely alapján a fogyasztóknak joga van megismerni az ételmeztzerik összetevőit és előállításuk módját. A megfelelő ismeretek fényében juthat érvényre a fogyasztók választáshoz való joga. Az előbbiek alapján meg kell állapítanom, hogy a megtévesztő reklámok és megtévesztő ételmeztzeri címkék alkalmazását tiltó, szigorú szabályozás rendkívül nagy szereppel bír. Az USA-ban, mint korábban felvázoltam, ez még sajnos „gyermekcipőben jár”. A hiteles információt tartalmazó címke alkalmazása egyrészt, a fogyasztó számára biztosít választási lehetőséget. Másrészt „biztonsági hálót” jelent, a génmódosított termékek környezetünkre és egészségünkre gyakorolt esetleges káros hatásainak figyelemmel kísérését.

A „Különféle termékek és szolgáltatások közötti választáshoz való jog” a fogyasztók megfelelő információval való ellátása, tájékoztatása a választáshoz való jog előfeltételként értelmezhető. A fogyasztók kellően részletes és hiteles információk birtokában tudnak döntést hozni. Éppen ezért van nagy jelentősége a különböző módon – hagyományos, bio illetve genetikai módosítással – termesztett növények továbbá ezek felhasználásával előállított ételmeztzeripari termékek egyértelmű megkülönböztetésének.

A „Fogyasztói érdekek érvényesítéséhez való jog a kormányzati politika tervezésében és végrehajtásában /Képviselőhez való jog/” értelmében a kormányoknak lehetővé kell tenni, hogy a fogyasztók az őket érintő döntések meghozatalában részt vehessenek, véleményt nyilváníthassanak. A fogyasztók döntéshozatali folyamatokba való bevonásában nagy szerepe van a civil szervezeteknek, amelyek szerepvállalása az Egyesült Államokban a legnagyobb mértékű. Ebből következően jelentős nyomást képesek gyakorolni a kormányzatra, annak érdekében, hogy az eddig alkalmazott, GMO-kra vonatkozó szövetségi állásponton változtassanak. Ezek a civil szervezetek a fogyasztóvédelem és a környezetvédelem célkitűzéseit szorosan összekapcsolják egymással, egységben kezelik. A szűkebb értelemben vett fogyasztói körön kívül a környezetvédőket és gazdálkodókat is tömörítő szervezetek, amelyek a hatékony döntések meghozatala érdekében széles körű együttműködést segítenek elő.

A „Tájékoztatáshoz és tudatos fogyasztóvá váláshoz szükséges ismeretek és tudás elsajátításához való jog /A fogyasztók oktatáshoz való joga/” tekintetében elmondható, hogy az alapvető fogyasztói jogok és azok érvényesítésének lehetőségeire vonatkozó ismeretek megszerzéséhez való jog ennek legfontosabb eleme. Elválaszthatatlanul összefügg a tájékoztatáshoz és képviselőhez való jogokkal. A gyakorlatban, minden törekvés ellenére, a fogyasztók oktatásának megvalósítása nehézkesen halad. Ennek legfőbb oka, hogy a fogyasztók alapvető információkkal való ellátottsága komoly hiányossággal küzd. A génmódosított ételmeztzerik esetében pedig, speciálisnak tekinthető információkról beszélhetünk, mivel külön jogszabályi rendelkezésekkel és alapfogalmakkal kell tisztába vennie a fogyasztóknak. A fogyasztói

De iurisprudencia et iure publico

társadalom jogaikkal történő megismertetése minden állam számára lényeges feladat. Az állami szervek mellett ebben kiemelt feladatot látnak el a civil fogyasztóvédelmi szervezetek.

A „Jogos panasz tisztességes rendezéséhez való jog /Kártérítéshez való jog/” esetében a GM élelmiszereknél elsősorban a félrevezető, megtévesztő megjelölésekből illetve az információk visszatartásából eredő kárra kell gondolnunk. Éppen ezért, a kifejezetten génmódosított élelmiszerekkel kapcsolatos perekre az Egyesült Államokban több példát is találunk. Itt említhetjük a ConAgra pert, amely 1919 óta létező amerikai cég, amely csomagolt élelmiszerek széles körét gyártja. A perre azért került sor, mert „100%-ban természetes” felirattal ellátott csomagolásban hozott forgalomba a cég olyan repceolajat, amely valójában génmódosított repceből készült. 2011 júniusában a Kaliforniai Központi Kerületi Bírósághoz került az ügy. Nagy visszhangot váltott ki ez az eset, hiszen itt egyértelműen a fogyasztók megtévesztéséről van szó.¹⁸

Az egészséges élelemhez való jog gyakorlati érvényesítésének egyik alapvető eleme, az „Egészséges környezethez való jog”. Ez utóbbi biztosításához környezetvédelmi intézkedések kellene, az élelmiszerellátásunk alapjául szolgáló termőföldek megóvása kiemelt feladat. Ennél az alapvető jognál emelhető ki leginkább a GM növények fokozatosan növekvő elterjedésében rejlő környezetvédelmi és fogyasztóvédelmi kockázatok. A két terület védelme közötti kapcsolat egyértelmű, hiszen a fogyasztásra szánt élelmiszereink forrása a termőföld. Ha a termőföldjeink nagymértékben gészennyezetté válnak, mint ahogy az USA-ban már egyértelműen kimutatható, a fogyasztói egészséget is komoly veszély fenyegeti. Az egészséges környezethez való jog a környezet fenntarthatóságával, fenntartató fejlődésével biztosítható. A környezet és a gazdálkodás (mezőgazdálkodás) fenntarthatósága elválaszthatatlanok. A fenntartható ipar (élelmiszeripar) legfontosabb eleme, hogy a termék – itt elsősorban élelmiszeripari – ne tartalmazzon mérgező anyagot. Véleményem szerint, ez szinte kivitelezhetetlen, ha a gészennyezés ilyen ütemben halad. Nem is beszélve a gészennyezett élelmiszerekből keletkező szintén gészennyezett hulladékról.

II.2. A törvényjavaslat által tartalmazott néhány gyakorlati kérdésről

A „de lege ferenda” jogszabályi előterjesztés részletes fogalom meghatározásokat is tartalmaz. Így pontosan definiálja, többek között, hogy mi minősül kereskedelmi célú termesztésnek. Ehhez ugyanis, a már meglévő jogi szabályozással összecsengő módon, az FDA által kibocsátott engedélye megszerzését. Ezt két úton lehet beszerezni, vagy az előzetes – a termesztés megkezdését megelőző – engedélyezési eljárás során, vagy az utólagos engedélyezési eljárás során, ebben az esetben a termék biztonságáért a gyártó vállalja a felelősséget.¹⁹ A nem kutatási célú termesztéshez szükség van hatásvizsgálat elvégzésére is, amely az USDA Állat- és Növényegészségügyi Ellenőrző Szolgálat (Animal and Plant Health Inspection Service – APHIS) hatáskörébe tartozik. Az APHIS látja el az ellenőrzésekkel kapcsolatos feladatokat is.²⁰ Mindezt a javaslat azzal kívánja kiegészíteni, hogy a génmódosítás tényének megállapítására vonatkozó vizsgálatokat is kötelező jelleggel végezze el az FDA.

Meghatározza továbbá a „genetikailag módosított” fogalmát: olyan élő szervezetet jelöl, amely genetikai programját megváltoztatták.²¹ A „szervezet” fogalmát: bármilyen élőlényt, amely

¹⁸ A kereset az alábbi helyen olvasható:

<http://www.courthousenews.com/2011/06/29/Conagra.pdf> (2012. 07. 14.)

¹⁹ Horváth Éva: *Az Európai Unió (EU) és az Amerikai Egyesült Államok (USA) kereskedelmi vitái a 90-es években, különös tekintettel a genetikailag módosított szervezetekre*. Szakdolgozat, BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2003. 36.o.

http://elib.kkf.hu/edip/D_10328.pdf (2011. szeptember 30.)

²⁰ Heszky László: *A növényi géntechnológia törvényi szabályozása*. In Dudits Dénes – Heszky László (szerk.): *Növényi biotechnológia és géntechnológia*. Agroinform, Budapest, 2000. 298.o.

²¹ Tudatos és célzott beavatkozással a DNS szerkezetének megváltoztatásával, átrendezésével hoznak létre egy új, a kívánt tulajdonságokkal rendelkező élőlényt, amely az emberi, mezőgazdasági igényeknek, elvárásoknak jobban

De iurisprudencia et iure publico

képes önmaga többszörözésére, szaporodás és genetikai anyag átadására.²² Ezeket tisztázni kell annak érdekében, hogy egyértelmű legyen, milyen élelmiszereket érint a javaslat.

Előírást tartalmaz arra is miszerint, jelöletlennek minősül a GM termék, amennyiben csomagolásáról a címkézés hiányzik, illetve a címke tartalma részben vagy egészében nem felel meg a jogszabályi követelménynek. Mint már szó volt róla, a törvényjavaslat értelmében, a génmódosítással előállított valamint a génmódosított összetevő felhasználásával előállított kész illetve nyers élelmiszereket egyaránt megfelelő jelöléssel kell ellátni. A megkülönböztető címkét jól látható módon a reklámokban is fel kell tüntetni. Tilos továbbá a „természetes”²³ megjelölés használata a GM termékeken. A javaslat hatálya alól kivételt képeznek:

- az olyan élelmiszerek, amelyek teljes egészében mentesek mindennemű genetikai beavatkozástól,
- az olyan élelmiszerek illetve nyers mezőgazdasági termékek, ahol a génszennyezés nem szándékos módon történt, és a gyártót, forgalmazót gondatlanság sem terheli e tekintetben,²⁴
- az olyan élelmiszerek, amelyek esetében génszennyezés mértéke összetevőnként nem haladja meg a termék össztömegének 1%-át és a feldolgozott élelmiszer nem tartalmaz tíznél több ilyen összetevőt,²⁵
- a minősített bio élelmiszerek,²⁶
- az orvosi célú élelmiszerek²⁷

Célkitűzések között szerepel, hogy a boltok polcain megtalálható és a javaslat hatálya alá tartozó, jelöletlennek minősülő élelmiszerek esetében, a fogyasztó pert indíthasson. Vitás helyzet esetében a bizonyítási teher a gyártót illetve a forgalmazót terhelné. Ők abban az esetben mentesülnek a felelősség alól, ha bizonyítják, hogy:

- nem a jogszabály hatálya alá tartozó termékről van szó,
- a génszennyezés nem a gyártási folyamat során került bele,
- ha mégis, akkor őt szándékosság illetve gondatlanság sem terheli,
- az említett 1%-os értékhatárértéket nem haladja meg a szennyezés mértéke.

Természetesen ezt a gyártók és a kereskedők kifogásolják, Több nagy élelmiszercég „ellenkampányba” kezdett. Legfőbb érvük, hogy a GM élelmiszerek egészségesek és így nincs szükség a címkézésükre sem.

---

megfelel. Ez az új tulajdonság, ami természetes módon nem alakult volna ki, tovább öröklődik az utódokra. Tehát az ivarsejtekre is kiterjedő beavatkozás az élő szervezet öröklődő megváltoztatását jelenti, mindez lehetővé teszi távoli fajok génkészletének keverését is. A kiemelt gén származhat vírusoktól, illetve baktériumoktól is a modern technológia lehetőségei alapján.

²² Megkülönböztetünk genetikailag módosított organizmust (GMO) és genetikailag módosított mikroorganizmust (GMM). Jelen tanulmány a GMO-kat érintő kérdésekkel foglalkozik.

²³ Vagy ehhez hasonló, a fogyasztók megtévesztésére bármilyen módon alkalmas megnevezés használata is tilos. Az eredeti szöveg a következőket emeli ki példaként: „natural”, „naturally made”, „naturally grown”, „all natural”.

²⁴ Itt a gyártó illetve forgalmazó véltenségre vonatkozó, eskü alatt tett nyilatkozatát követeli meg a javaslat.

²⁵ A szűrőpróba szerűen végzett vizsgálatoknak egyebekben meg kell felelnie az ISO (International Organization for Standard Organization) illetve a GAFTA (Grain and Feed Trade Association) szabványoknak.

²⁶ A bio élelmiszerekre külön jogszabály - Organic Foods Production Act of 1990 (OFPA) - vonatkozik, amely meghatározza a biogazdálkodás gyakorlatát és azt, hogy milyen feltételek mellett minősíthető az adott termék bio terméknek.

²⁷ Azok az élelmiszerek, amelyeket speciális táplálkozási igények – mint például diéták – kielégítésére fejlesztettek ki.

De iurisprudencia et iure publica

III. A küzdelem tovább folytatódik

A törvény elfogadtatása érdekében 2012. november 6-án népszavazást tartottak, ami azonban nem hozta meg a várt sikert. A fogyasztók 48.6 %-a ugyan igennel szavazott, de kicsit több, mint a szavazók fele (51.4%) azonban nemmel. A szavazatok közötti különbség nem volt jelentős, így ez komoly reményt ad a jövőre nézve. Véleményem szerint ez a szavazás csak a kezdet, az „első forduló”. Aki eddig támogatta a törekvést, az nagy valószínűséggel továbbra is megteszi majd, ráadásul a népszavazás körüli média-tevékenység sokak figyelmét felhívta ennek a törvényjavaslatnak a fontosságára. Ha és amennyiben a javaslat ügyét eddig is felkaroló civil szervezetek kitartanak a jövőben, minden esély megvan egy sikeres „fordulóra”.

Az civil szervezetek sokkal nagyobb szerepet vállalnak az USA-ban, mint bárhol másutt a világban. Ebből következően jelentős nyomást képesek gyakorolni a kormányzatra, annak érdekében, hogy az eddig alkalmazott „GMO-politika” tagállami szintről kiindulva lassan megváltozzon. Ezt a meggyőződésemet támasztja alá ebben a témában több, eddig eredménytelen törvényjavaslat újra napirendre kerülése, ismételt előterjesztése.

Szeretném megemlíteni a célkitűzéseiben nagyon hasonló Genetically Engineered Food Right-to-Know Act-t, amit 2002-ban próbáltak először elfogadtatni, Ohio államból indult ez a kezdeményezés. 2013. április 24-én Barbara Boxer szenátor és Peter DeFazio kongresszusi tag karolta fel a javaslatot ekkor már több tagállam, szenátor támogatásával. Blumenthal szenátor véleménye szerint „A fogyasztók megérdemlik, hogy világos, következetes és pontos tényeket közöljenek velük az élelmiszeripari termékek megvásárlása során.” Merkely szenátor hangsúlyozta, „Az oregoniak tudni akarják, hogy mi van az élelmiszerben, és biztosítani is kell a jogot számukra, hogy megtudhassák...A címkézést a józan ész diktálja annak érdekében, hogy a fogyasztók nagyobb rálátással rendelkezessenek.” Barbara Boxer hivatalos sajtóközleménye szerint az amerikai fogyasztók több mint 90%-a is támogatta a törvényjavaslatot.²⁸ Ezt a javaslatot az Energiaügyi és Kereskedelmi Bizottság valamint az Egészségügyi Bizottság vizsgálta, a Szenátusig azonban nem jutott el, de 2014. január 8-án új szponzort kapott, a szintén demokrata Brad Sherman személyében.

Tehát a küzdelem tovább folyik miközben a támogatók száma egyre nő. Ez tagállami és szövetségi szinten is egyaránt megfigyelhető. Komoly lobbiszerű tevékenység zajlik egy-egy javaslat sikeres végig vitele érdekében, amelynek alappillérei, a fogyasztókkal közvetlen kapcsolatot tartó civil szervezetek. Közülük ki szeretném említeni az Organic Consumers Association-t, amely a fogyasztók és a biogazdálkodással foglalkozók érdekvédelmi szövetsége. Olyan fontos kérdésekkel is foglalkozik, mint az élelmiszerbiztonság, a humán egészségügy, valamint a fenntarthatóság és a géntechnológia kapcsolata. Tevékenységei kötött szerepet, ún. biztonsági bio-szabványok (SOS: Safeguard Organic Standards) kidolgozása és más szervezetekkel való kapcsolattartás. Itt kell megemlíteni, hogy a civil kezdeményezéshez²⁹ az Élelmiszerbiztonsági Hivatal (Center for Food Safety - CFS) is csatlakozott. Mindez a kaliforniai kezdeményezés jelentőségére hívja fel a figyelmet.

A civil szervezetek eredményes működésének kulcsát, az együttműködés elve jelenti. Érvényesítése, éppen ezért nemcsak a tudomány és technológia területén fontos az együttműködés, hanem a társadalom szintjén is. A társadalmi szintű együttműködésre jó példa a National Organic Coalition (NOC), amely a gazdálkodókat, fogyasztókat és környezetvédőket tömörítő szervezet. A génszennyezés megelőzése érdekében tervet dolgozott ki, amely javaslatot tartalmaz a Mezőgazdasági Minisztérium keretei között működő, külön intézet létrehozására. Célja a nyilvánosság számára hozzáférhető, ellenőrzött minőségű, nem GM növények biztosítása.

²⁸ A washingtoni hivatal közleménye itt olvasható:

<http://www.boxer.senate.gov/en/press/releases/042413.cfm> (2014. 01. 15.)

²⁹ A kezdeményezőkhöz tartozó civil szervezetek közül kiemelnék még néhányat: Food Democracy Now, Eden Foods, Organic Consumers Fund, Institute for Responsible Technology.

De iurisprudencia et iure publica

A NOC génszennyezés megelőzését szolgáló stratégiájában kiemeli a fenntartható fejlődés és a biológiai sokféleség elvét. Továbbá hangsúlyozza a tájfajták genetikai állományának megőrzését.

IV. Összegzés

Viták hosszú ideje zajlanak ebben a kérdésben, az egyik oldalon a Fehér Ház az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma (United States Department of Agriculture – USDA) valamint az Élelmiszer és Gyógyszer Ellenőrzési Hivatal (Food and Drug Administration – FDA), a másik oldalon a Környezetvédelmi Ügynökség (Environmental Protection Agency – EPA). Ez utóbbi rég óta ragaszkodik ahhoz, hogy ki kell dolgozni egy új kockázatértékelési eljárást a GMO-k vonatkozásában.³⁰ Ez a mai napig nem valósult meg.

Az utóbbi években a civil szervezetek összefogása is erősen felkarolta a témát és az Egyesült Államokban tapasztalható szemléletváltásban hatalmas szerepet vállalt. Ennek eredményeként egyre nagyobb hangsúlyt kap a környezetvédelem, a hagyományos gazdálkodási formák megőrzése, védelme illetve a fogyasztók egészségének, jogainak védelme. Ezt támasztja alá az is, hogy 2012-ben – Kalifornia mellett – 19 szövetségi állam akart a génmódosított élelmiszerek címkézésre vonatkozó törvényjavaslatot elfogadtatni. Az Egyesült Államok GMO-politikájának története során ilyen nagymértékű törvénykezdeményezési hullámra még nem volt példa. Véleményem szerint ez több mint, jelzés értékű.

Az államilag finanszírozott felmérések azt mutatják, hogy az amerikai fogyasztók véleménye GMO kérdésben egyre közelít az Unióéhoz. Az USDA és a Food Policy Institute által együttesen finanszírozott tanulmánya rávilágított arra, hogy az lakosság 73%-a szerint a génmódosított élelmiszerekben rejlő veszély olyan mértékű, ami a meglévőnél szigorúbb szabályozást igényelne. A megkérdezettek közel 63%-a nincs meggyőződve arról, hogy az államnak megvannak-e a megfelelő eszközei a génmódosítással érintett élelmiszerek szabályozásához.³¹

Szerintem is nagy szükség volna a hiteles információt tartalmazó címkézésre és az összetétel komolyabb ellenőrzésére valamennyi nyers élelmiszer – zöldség, gyümölcs – illetve feldolgozott élelmiszer esetében. Különösen fontos ez a hús- és tejipari termékek vonatkozásában, mivel az állatokat sok esetben génkezelt takarmánnyal etetik. A meglévő szabályozási keretek átalakítása, álláspontom szerint, kivétel nélkül minden szövetségi állam számára fontos lenne. Példaként említtem Alaszka államot, ahol a lazacot feldolgozó ipari ágazat esetében ugyan megkövetelik a termék jelölését, ha azt génmódosított lazacból állították elő, a gond azonban, hogy a gyakorlatban, a piacokon ez az előírás nem érvényesül. Maine állam – Kaliforniához hasonlóan – lehetővé teszi a GM mentes termékek jelölését, de a szabályozás itt sem kielégítő.

Miért is látom a társadalmi elmozdulásban a megoldás lehetőségét?

Azért, mert a társadalmat alkotó egyes emberek a legfőbb fogyasztói az élelmiszeripari termékeknek. Ők döntenek, mit vásárolnak meg illetve mit nem, a hagyományos vagy a géntechnológiával módosított termékeket részesítik-e előnyben. Ahhoz, hogy ténylegesen hatást gyakorló tényezővé váljanak és dönteni tudjanak, megfelelő tájékoztatásuk elengedhetetlen. Joguk van tudni, mit is vásároltak meg, mit fogyasztanak. Joguk van tudni, ezeknek a termékeknek milyen hatása van az egészségre.³²

---

³⁰ Lynch, Diahanna – Voge, David: *The Regulation of GMOs in Europe and the United States: A Case-Study of Contemporary European Regulatory Politics*. In Council on Foreign Relations Press, 2001.

<http://www.cfr.org/agricultural-policy/regulation-gmos-europe-united-states-case-study-contemporary-european-regulatory-politics/p8688> (2012. 12. 14.)

³¹ The organic & Non-GMO report, January 2002.

<http://www.non-gmoreport.com/articles/millennium/geneticallymodifiedfoodseurope.php> (2012. 04. 05.)

³² Egyre több kutatási eredmény támasztja alá a génmódosított élelmiszerek egészségügyi kockázatait. Számos megbetegedés, mint például az allergia kapcsolatba hozható ezeknek az élelmiszereknek a fogyasztásával.

De iurisprudencia et iure publica